

APROXIMACIÓ HISTÒRICA A L'ORIGEN I A LA PERVIVÈNCIA DE LA DEVOCIÓ A LA MARE DE DÉU DE LA CANDELA

Jordi París

Presentació del ponent a càrrec de Lluís Maria Moncunill

És il·lògic voler fer evident l'evidència, com també ho és de voler fer present el que ja és present. Per tant, no és lògic presentar Jordi París a Valls, on és sempre present, conegut i reconegut, i on ningú no pot deixar de valorar i apreciar la seva persona i la projecció de la seva activitat.

Així, doncs, per complir amb el protocol, deixeu que traci alguns dels trets del seu perfil humà: per especialització literària i per vocació és home estudiós de la història. Per professió i entrega, és un amatent conservador del patrimoni artístic, especialment en l'àmbit de la museística. Les dues facetes ara esmentades convergeixen en el producte de les seves recerques i activitats: comissariats de museus, publicacions, conferències, catàlegs i exposicions, projectes museístics...

Al seu treball d'investigador s'uneix la tasca d'organització d'exposicions locals i comarcals, de jornades d'estudi i seminaris. És operatiu en diverses juntes i comissions, promotores d'activitats, així com en patronats específics. Destaca notòriament en les iniciatives de restauració del patrimoni artístic i religiós, del manteniment de la cultura, presa en el més ampli sentit de la paraula.

Valls li deu l'aprofundiment en el coneixement de la vida i obra de la nissaga dels escultors Bonifàs, completant així, amb les seves publicacions i ponències, les clàssiques investigacions de Cèsar Martinell. I, en aquest mateix sentit, Valls es beneficia també del

seu zel per conservar, viu i íntegre, el patrimoni artístic, bibliogràfic i fotogràfic de la il·lustre i universal reconeguda nissaga val·lenca dels Català.

La ponència de Jordi París “Aproximació històrica a l’origen i a la pervivència de la devoció a la Mare de Déu de la Candela” marca el punt de partida de les altres ponències del seminari d’avui, que hauran d’incidir totes elles en aquest fet inicial concret de la nostra història, i que serà considerat des dels vessants mateixos de la seva especialitat: teològic, sociològic, antropològic, pastoral i anecdòtic.

* * *

No ens ha d’estranyar que s’hagi escrit molt sobre les Festes Decennals i la devoció a la Mare de Déu de la Candela, tractant-se d’un fet tan excepcional per a la ciutat de Valls. Entre els que ho han fet cal citar especialment Francesc Puigjaner, Emilio Pedrero, Mn. E. Ribas, Fidel de Moragas, Joan Ventura, Joan Papell o Jordi Fort per citar només alguns noms. Per tant, aquesta ponència podrà aportar poques novetats a tot el que ja s’ha dit. Amb tot, donarem a conèixer alguns documents inèdits que ens ajudaran a completar la visió donada pels historiadors que ens han precedit.¹

L’any 1791 és l’inici de les Festes Decennals de la Candela, però no és l’inici de la devoció a la Mare de Déu, que l’hauríem de situar, com ja és sabut, en el segle XIII o XIV. Per tant, s’ha estructurat la ponència en tres blocs: en primer lloc, parlarem de la imatge de la Mare de Déu, seguidament de la seva devoció, i finalment, d’un dels fets més rellevants d’aquesta devoció: la fundació d’una processó, punt d’inici de les Festes Decennals.

La imatge

L’analitzem com un objecte, i no pel que representa. Com a objecte, hem de parlar d’una escultura gòtica de pedra d’autor anònim, ja que no sabem ni l’artista ni el taller que la va realitzar.

És una imatge de peu dret, amb la corona incorporada, treballada amb la mateixa pedra.

Està feta amb gres, amida 85 cm d’alçada i té un pes de 68 kg. Porta un mantell que li cau des del cap, cenyit per la corona, emmarcant-li el rostre i li cobreix tot el cos. Té el braç dret abaixat, que indica, segons Cèsar Martinell, que en un origen podia sostenir amb la mà un lliri o un ceptre, que li devien posar postissos abans de

¹ Per fer aquesta ponència s’han consultat diversos llibres i articles dels autors citats i d’altres que es poden trobar a la bibliografia final, i a més s’ha recorregut als arxius següents: Arxiu Municipal de Valls, Arxiu Comarcal de l’Alt Camp, Arxiu de la Parròquia de Sant Joan i Arxiu Diocesà de Tarragona.

La Mare de Déu de la Candela, una talla de principis del segle XV, ha viscut al llarg del segle XX la transformació més profunda. En les fotografies que reproduïm podem veurem, en primer lloc, la imatge captada als anys vint per Pere Català i Pic. En la segona, de l'any 1939, l'escultura mínimament reconstruïda després de la seva profanació. I en la tercera, captada per Agustí Gurí amb motiu de les Festes Decennals de l'any 1951, la imatge ja restaurada, tot lluint de nou la seva corona. (AMV)

posar-li la candela. A l'altre braç té el fill, assegut en actitud de repòs, sense corona i vestint una túnica que li arriba als peus. Porta entre les seves mans un ocell que li pica la mà dreta, un fet simbòlic que alguns especialistes han volgut associar amb la Passió del Crist.

Segons alguns estudiosos, la imatge la podríem situar a inicis del segle XV, al voltant de l'any 1400.² Aquesta datació ens crea un problema, ja que hem parlat que la devoció a la Mare de Déu de la Candela es remunta al segle XV o anterior. Si això fos així, que la imatge és d'inicis del segle XV, hauríem de parlar de l'existència d'una imatge prèvia a la Mare de Déu que hem conegut. Una més primitiva, possiblement romànica, que en el segle XV és substituïda per l'actual. Un fet, per altra banda, que no seria únic ni excepcional.

Aquesta imatge sofrirà diverses modificacions al llarg dels segles. En un moment indeterminat, possiblement entre el segle XVIII i el XIX, és reddecorada. El mantell de la Mare de Déu és pintat de negre amb un estampat de fulles daurades. Més tard, l'any 1891, Mn. Eusebi Ribas documenta el despreniment del cap del nen. Segons explica el dia 1 de febrer, quan anava a baixar la imatge del seu cambril per ser portada a l'altar major, el cap del nen va quedar a les mans d'un devot italià que ajudava a baixar-la (era l'operari que arreglava l'orgue). Va ser ell mateix qui a l'instant el va enganxar de nou. A més insinua que aquest cap possiblement ja no era l'original del segle XV.³

La modificació més traumàtica de la figura va ser la de l'any 1936. El dia 22 de juliol va ser tret del seu cambril i resguardada a l'Ajuntament per evitar ser profanada, però això no fou possible. Així, doncs, la Mare de Déu va ser sostreta de l'edifici municipal per ser carregada a un camió i portada al camp del Vilar. En l'operació la imatge va caure al terra, i es trencà en diversos fragments que una vegada recollits es van emportar.⁴ Només el cap del nen, que va rodolar plaça avall, es va poder

² Aquest fet ja el va posar en evidència Cèsar Martinell, al dir, sobre la imatge: "Si la tradición no la diera como existente el año 1348 podríamos suponerla posterior a esta fecha por la elegancia de sus formas y el ropaje tratado con modernidad dentro de la época...". Tot i així, busca altres elements per poder-la datar amb més antiguitat i no entrar en un tema espinós.

³ RIBAS, 1912. Per la seva banda Martinell anotava que "la cabeza del niño revelaba haberse desprendido con anterioridad y haber sido pegada con poco acierto, dándole una rigidez forzada".

⁴ Mn. Francesc Martinell així ho explica a *La Crònica de Valls* extraordinària del 1941: "En incomprensible tentativa de salvarlas fueron depositadas en los bajos de la Casa Consistorial; mas no pudieron escapar a la acción diabólica que había sido impuesta por el Komintern, y pronto debeieron ser despectivamente cargadas en un camión [...] cogida groseramente por brazos indignos, que al ir a cargarla la dejaron caer sobre el empedrado, donde se destrozó la grácil imagen [...] con irreverencia mayor lanzados los fragmentos sobre el camión y conducido todo al campo de deportes del paseo de la Estación, fue lanzado a la hoguera".

salvar de la seva mutilació. Va ser agafat per un bon home que presenciava els fets i entregat a Pau Mercadé perquè el guardés.

Els diversos fragments de la santa imatge van ser llançats a la foguera del Vilar, lloc on es va destruir pràcticament tot el patrimoni religiós de la ciutat. D'allí en foren recuperats gairebé tots els trossos per mans pietoses i guardats en diversos indrets. La família Serra, que vivia en una masia isolada a tocar de la pira incendiada, va recollir un fragment que va guardar zelosament en una de les calaixeres de la casa.⁵

Per la seva banda, un noi, Ramon Travé, veí del passeig de l'Estació, va trobar bona part dels fragments de la imatge, que estaven retirats del foc, i ajudat per la seva germana Carme els van recollir per amagar-los a casa seva. Allí passaren tota la guerra emboscats en una pila de grava.⁶ Finalment Rodolfo Fernández va trobar la mà de la Verge i també la va guardar a casa seva, a ca Segú.⁷

Hi ha una part d'aquest relat que genera dubtes: el fet que la imatge finalment anés a parar al foc. Podria ser que pel fet de ser pedra els milicians no la posessin a la foguera, sinó que la deixessin a prop, ja que hauria quedat totalment ennegrida. Dues informacions corroboren aquesta hipòtesi: la de Jordi Mercadé Compte, que va veure els diversos fragments de la imatge l'any 1939 i no recorda que fossin negres, i la dels germans Ramon i Carme Travé que van trobar els trossos enretirats de la foguera.

Acabada la guerra tots aquests fragments van ser dipositats a ca Pau Mercadé, on l'escultor Josep Busquets va fer una restitució provisional de la imatge, basant-se en les fotografies de Pere Català i Pic. Allí mateix va ser exposada, amb les poquíssimes imatges salvades de la destrucció, entre el 25 de febrer i el 5 de març del 1939.⁸

L'aparença actual de la Mare de Déu la devem a l'escultor Florenci Veciana que la va restaurar i retornar a la ciutat el dia 27 de gener del 1940. Abans, però, va ser exposada dos dies en una capella del claustre de la catedral de Barcelona, on fou venerada pels vallencs de la capital.

Els canvis més substancials que es poden observar respecte a l'original els trobem en el rostre de la Mare de Déu i en la decoració de la túnica que la cobreix, on abans el que era negre ara és blau.

⁵ Informació facilitada per les famílies Serra i Parés (gener del 2010). Algunes persones que se'n van assabentar, anaven a venerar-la allí, posant en risc la família que guardava el fragment.

⁶ Informació facilitada per Eudald Travé (octubre del 2009). També recull Mn. Martinell: "Unas fervientes manos juveniles, con desprecio de sus vidas recogieron los restos y los enterraron piadosamente [...] hasta que, con mayor piedad desenterrados fueron guardados con amor filial en sus domicilios particulares".

⁷ Informació facilitada per Rodolfo Fernández Carrasco i les germanes Maria i Teresa Ballús.

⁸ Informació de Jordi i Montserrat Mercadé (febrer del 2010).

Durant el període que es va restaurar la imatge candelera es va posar en el seu cambril una imatge de la Mare de Déu per a la seva veneració.⁹

La Verge porta a la seva mà dreta una candela que per tradició familiar, almenys des dels anys vuitanta o noranta del segle XIX, és donada anualment per la família Baró.¹⁰

La devoció

La tradició diu que la devoció a la Mare de Déu de la Candela prové de la pesta del 1348, en la qual van morir gran part dels habitants de la vila. En aquell moment els vallencs van girar la seva mirada cap a la Verge per aconseguir la fi del terrible estrall, i en agraïment li van prometre que sempre cremaria davant seu un ciri encès per haver-los deslliurat de la malaltia.

Puigjaner recull un relat en el qual s'explica que una senyora devota va acudir durant la pesta a la imatge de la Candela que estava oblidada a l'altar de Sant Josep. Allí hi va trobar el consol que buscava i des d'aleshores va anar creixent la devoció a la santa imatge. També s'explica una segona tradició, en la qual un frare d'Escornalbou que predicava a la ciutat va dir: "Com és que busqueu remei a fora si teniu aquí, a l'altar de Sant Josep, una imatge miraculosa, de la Candela?"

No entrarem a valorar la certesa de les dues tradicions, sinó que seguint Fidel Moragas direm que en el segle XIV en la documentació ja es troba instituïda el ciri i la candela que crema davant de la imatge de Nostra Senyora, una institució sostinguda per la Universitat (Ajuntament) i les almoines dels fidels. Per fer-se càrrec de l'esmentada institució, el Consell Municipal nomenava cada any un obrer que s'encarregava de la seva gestió.

La tradició anota, a més de la intercessió en la pesta del 1348, la intervenció de la sagrada imatge en la pesta del 1530 i 1580. I, especialment, en la plaga de la llagosta de l'any 1687, que va afectar d'una forma persistent els camps de la vila. També va ser invocada l'any 1688 en què el país es va veure afectat per grans terratrèmols, traient-se la santa imatge en processó el dia 20 d'agost. I l'any 1783 per foragitar la malaltia de la constel·lació.

Segurament és d'aquesta època el document inèdit del fons Moragas,¹¹ malauradament un esborrany sense data, en el qual els obrers de la Candela demanen a l'Ajuntament construir un nou cambril. És, doncs, un document que deixa constància de la devoció a la Mare de Déu a finals del segle XVIII. En el text els obrers manifesten estar "continuamente molestados por los vecinos" perquè es faci un

⁹ *Hoja Parroquial*, 16 de juliol del 1940.

¹⁰ Informació facilitada per Joana Baró (març del 2010). Qui primer la va regalar va ser el seu avi, Joan Baró, després el seu pare, Joan Baró Sabaté, i des de l'any 1969 ella mateixa.

¹¹ AMV/Fons Moragas (núm. de registre 7161.629).

L'any 1890 els obrers de la Candela van encarregar al pintor vallenc Francesc Galofre Oller dues pintures de grans dimensions per ornar la capella de la Mare de Déu. Els dos quadres van ser pintats presentats per les Festes Decennals de l'any 1891 al santuari del Lledó. En la fotografia podem veure el quadre al·legòric a la fundació de les Festes Decennals. (Parròquia de Sant Joan / Foto Pere Queralt)

vistós cambril per venerar la imatge candelera, i ho justifiquen “para no tener que encontrarse a empujones el mucho gentío que continuamente acude a tributar los debidos que por los muchos favores que los individuos de este pueblo han recibido y reciben de la Santísima Virgen”.¹²

En el tema de la devoció a Maria no podem obviar un aspecte important. La ciutat de Valls ha tingut històricament dues grans devocions marianes: la del Lledó i la de la Candela. Dues advocacions a les quals s'ha recorregut en cas de necessitat. Podríem parlar d'una especialització entre les dues imatges. Tradicionalment s'ha demanat per pluja a la Mare de Déu del Lledó i per lliurar-se de les malalties a la Mare de Déu de la Candela, tot i que a vegades s'ha recorregut a una o altra indistintament, o a les dues. Aquesta especialització fa que s'invoqui la Mare de Déu de la Candela com a *Salus Infirmorum*.

Donarem algunes dades que fan referència a les sortides documentades:

En el segle XVII la Mare de Déu del Lledó surt vuit vegades en rogatives, totes elles per pluja, i en l'any 1650 i 1651 també per pesta i guerres. La de la Candela surt tres vegades: una per pluja, l'altra per la plaga de la llagosta (1687) i una a causa dels terratrèmols (1688).

En el segle XVIII la Mare de Déu del Lledó surt vint-i-set vegades, totes excepte quatre per demanar la pluja (dues d'elles per pluja i per salut), i les quatre són per motius diversos com la guerra (1706), en agraïment per no haver pedregat i dues per salut. De la Mare de Déu de la Candela ens consta només una sortida (1783) per la fam, pels successos de França i la malaltia de la constel·lació.

En el segle XIX la Mare de Déu del Lledó surt tretze vegades, totes excepte una, que és per la guerra (1810), surt per demanar pluja. En canvi la Mare de Déu de la Candela surt dotze vegades, nou és per malalties (la de Màlaga, del còlera i de la febre groga), i les altres tres són dues per lliurar-se dels francesos (1808 i 1809) i una pel mal de les vinyes (1853).

Aquesta devoció a la Mare de Déu de la Candela s'ha expressat de maneres molt diverses, a més de les rogatives. Moments importants són el dia 2 de febrer, dia de la seva festivitat, i la novena que l'acompanya, els cants dels goigs o la salve, o cada deu anys les Festes Decennals. També s'han creat diverses institucions per

¹² Diversos historiadors coincideixen en dir que el canvi de capella de la Mare de Déu és de l'any 1783, any de la pesta de la constel·lació.

canalitzar l'agraïment a la santa imatge com els obrers de la Candela, la confraria, el diari de Maria o la Congregació Mariana.

FESTA DE LA MARE DE DÉU DE LA CANDELA

La festa de la Mare de Déu de la Candela se celebra el dia 2 de febrer; antigament festivitat de la Purificació, avui de la Presentació de l'Infant Jesús al Temple. Dia important per a la ciutat i pràcticament l'únic, en l'actualitat, del calendari litúrgic en què l'església arxiprestal es veu plena de gom a gom.

Aquesta festa se celebrava de temps immemorial i era tradició que el rector donés la cera beneïda a tots els preveres beneficiats (del pes de quatre onces), al batlle, a cada un dels regidors, diputats, síndics del comú, secretari i majordom. També un de dues onces als tres criats de l'Ajuntament, el mestre de capella i infants, als tres ermitans, als mestres de gramàtica i primeres lletres, al fesser, al manxaire de l'orgue i al nunci. Tots ells anaven a prendre el ciri de mans del rector i amb ell anaven a la processó de les candeles. Una processó que encara avui es fa i que antigament sortia per la porta principal de l'Església, anava cap a la plaça del Blat, carrer Major, carrer Escrivania i entrava de nou al temple per les portes de les campanes.¹³ Posteriorment són els obrers els encarregats de subministrar la cera.

La gent tenia un apreci especial a les candeles beneïdes que compraven en gran quantitat. Aquesta tradició s'ha mantingut fins a l'actualitat. Fins i tot, no fa gaires anys, venien devots de pobles propers per adquirir-ne.¹⁴

LES NOVENES

La novena és una de les devocions més lligada a la Mare de Déu de la Candela. Si bé antigament se'n feien a diversos sants o advocacions, només n'ha restat fins a l'actualitat la de la Candela que, any rere any, encara congrega un bon nombre de fidels. Al llarg dels anys l'han predicat molts diversos sacerdots i bisbes. De tots ells només en citarem un: sant Antoni M. Claret, que ho va fer a petició del rector de Valls l'any 1846, dins de la missió general que farà al bisbat de Tarragona.

Se'ns han conservat poques edicions de novenes. La més antiga és de l'any 1786 i no consta qui la va realitzar, només es diu que va ser formada per un devot de la Verge i va ser editada a Barcelona. En coneixem una reimpressió l'any 1850, editada a Tarragona, amb el mateix text que l'anterior. L'any 1911 Mn. Josep Grau Serra en va fer un text nou i l'any 1964, Mn. Francesc Martinell. Finalment, l'any 1991 es va

¹³ Transcripció del llibre de notes del rector Cessat del Fons Moragas de l'AMV.

¹⁴ Informació facilitada per Montserrat Sans (març del 2010).

fer l'última versió de la novena per part de Mn. Francesc Estesó, que és una versió modernitzada de la de Mn. Martinell.

GOIGS

Els goigs que encara avui s'utilitzen tenen el seu origen en el segle XVIII. Estan impresos en la novena de l'any 1786. Respecte als actuals, només hi ha uns petits canvis ortogràfics. Per tant, fa gairebé 225 anys que els vallencs canten els mateixos goigs. Segons algunes fonts van ser escrits per Josep Oliver, organista de l'església de Sant Joan.¹⁵

També més modernament es va crear el Virolai, amb lletra de Josep Massons i música del prevere F. Baldelló.

SALVE

L'any 1785 Maria Gras, vídua del venedor de draps Josep Montaner, i casada en segones núpcies amb Josep Rodon, assaonador, el dia 30 de maig va instituir una salve a la Mare de Déu de la Candela que havien de cantar la comunitat i la capella, amb acompanyament d'orgue i música, a les cinc de la tarda cada dia de l'octavari. Per fer-ho i donar-hi la màxima solemnitat, el rector i els beneficiaris havien de sortir de la capella dels Dolors en processó, amb hàbits de cor i un ciri cremant.

La salve actual que es canta cada dissabte té el seu origen en l'any 1911, any de la coronació. El dia 18 de febrer, passades les Festes Decennals, al captard es va cantar per primera vegada, amb l'assistència de la comunitat de preveres, la solemne *Salve Sabatina*.¹⁶ Des d'aleshores, s'ha mantingut inalterable aquest costum.

ELS OBRERS DE LA CANDELA

Abans hem esmentat que en el segle XIV l'Ajuntament triava un obrer per gestionar el ciri que havia de cremar davant de la imatge, segurament aquest càrrec és l'origen dels obrers de la Mare de Déu de la Candela vigent fins fa pocs anys.¹⁷

Mossèn Eusebi Ribas, l'any 1911, ens descriu les seves funcions.¹⁸ Els obrers cuidaven del culte i l'ornamentació de la santa imatge, també ho feien en aquell moment de la Mare de Déu del Lledó. Administraven les almoines dels devots, les quotes dels

¹⁵ Periòdic *El Eco de Valls*, 2 de febrer del 1891.

¹⁶ Periòdic *La Veritat*, 25 de febrer del 1911.

¹⁷ Els últims obrers foren Francesc Olivé Calmet i Francesc Llagostera Claravalls, nomenats per Mn. Josep Pascual a finals dels anys seixanta i que van mantenir el càrrec fins a principis dels anys setanta. Amb ells es perd aquesta institució secular. Anteriorment hi havia Enric Ribé, Francesc Martinell i Josep Serra (aquest només fins l'any 1957 en què va morir).

¹⁸ RIBAS, 1912.

confreres, que eren 0,50 ptes. anuals, el producte de la venda d'objectes piadosos, medalles, estampes, cintes, etc., que aquell any va pujar a un total de 100 ptes. i els drets de funerària que des de temps immemorial es cobraven. L'Ajuntament també els hi havia concedit el tribut que havien de pagar els cotxes mortuoris, tot i que mai es va posar en funcionament.

Els obrers tenien el privilegi d'acompanyar amb atxa la Verge junt a la carrossa. Antigament al seu darrere i des de finals del segle XIX davant, en el lloc que ocupaven els quatre sacerdots revestits amb alba i estola portant l'atxa. I les seves dones es cuidaven de vestir la imatge.

Segons Mn. Josep Grau,¹⁹ antigament, els obrers també tenien al seu càrrec la sagristia, ja que la roba dels oficis i ministeris sagrats eren propietat de l'Ajuntament. També es cuidaven dels escolans que depenien únicament i exclusivament d'ells, de manera que els admetien i els despatxaven, cuidaven del seu vestuari (una cota roja i roquet), cobraven el seu adventici i els hi donaven un tant al mes. Eren cinc i tenien l'obligació d'ajudar a les misses dels preveres de la comunitat i dels altres sacerdots que es presentessin.

A més tots els anys els obrers entregaven 43 paquets de candeles beneïdes el dia 2 de febrer per repartir entre els regidors i els preveres beneficiats. Cada paquet antigament contenia sis candeles: dues de cada color (blanc, vermell i verd).

A principis de segle els paquets contenien cinc candeles, per a tots ells, tres candeles per al secretari, i quatre per als 8 guàrdies municipals, el mosso dels regidors, els quatre alcaldes de barri i un porter. També entregaven dos blandons per al monument i 51 pastilles de cera amb l'escut de l'Ajuntament, anomenades cera de Corpus, que es col·locaven dins de l'urna amb el Santíssim i que després es repartien.

Fins a mitjan segle XX eren nomenats per l'Ajuntament (els últims ho foren els anys 1923 i 1927). L'any 1954 la destitució dels obrers per part del rector sense l'acord de l'Ajuntament va generar un conflicte. La Corporació Municipal, en el ple municipal i en les cartes enviades al rector, va reivindicar els seus drets i privilegis establerts des de temps immemorial en el nomenament dels obrers, a més de recordar l'obligada presència de dos regidors en el moment de treure la imatge del seu cambril. Aquest fet no s'havia respectat en la baixada de la Mare de Déu amb motiu de la Santa Missió (17 de novembre d'aquell any).²⁰

CONFRARIA DE LA CANDELA

Lligat als obrers trobem la confraria de la Mare de Déu de la Candela, vigent fins als anys cinquanta del segle XX. El seu origen cal buscar-lo en el segle XIV o XV. La

¹⁹ GRAU, 1912.

²⁰ AMV/Llibre d'Actes Municipals de l'Ajuntament, 1954.

trobem citada l'any 1464 quan la comunitat de preveres li fa un donatiu. Hi pertanyien molts vallencs que pagaven una quota anual de dos rals. Tenien dret a les gràcies que concedien els prelats, als sufragis en la defunció i a la rifa del ciri que la Verge porta a la mà al llarg de l'any. Aquest sorteig era costum immemorial i la candela era un element molt apreciat que es guardava com una valuosa relíquia.²¹

La confraria tenia en propietat una imatge de la Candela. Era una imatge similar, on només era de talla els caps i les extremitats, de reduïdes dimensions i escàs mèrit artístic, que es guardava a la sagristia de la capella de la Candela. Fins a finals del segle XIX era portada a casa dels confreres viaticats, quan la família ho sol·licitava, i allí es quedava protegint l'agonia del malalt o ajudant a la seva recuperació completa, moment en què es retornava a la capella. En el seu retorn a l'església, generalment es feia una solemne missa d'acció de gràcies. A principis de segle XX ja només servia per posar-la anualment a l'altar major el dia 2 de febrer, menys els anys decennals. Va ser destruïda l'any 1936.

DIARI DE MARIA

Els diaristes van ser una institució nascuda l'any 1712, que s'agrupaven en 365 homes i 365 dones compromesos un dia a l'any, el dia que se'ls hi assignava, a donar culte a la Mare de Déu.

Les seves obligacions per a aquest dia eren les següents: primer, confessar i començar; segon, resar una part del rosari, oir missa o fer-la dir; tercer, abstenir-se dels "entreteniments del món"; quart, fer una almoïna, si podien, i resar cinc parenostres i cinc avemaries; cinquè, visitar la santa imatge a la seva capella i procurar la seva il·luminació, oferint un ciri de tres onzes, si tenia possibilitats de fer-ho, i pregar pels devots d'aquest diari, per la pau entre els prínceps cristians, per l'exaltació de la Santa Església, per l'extirpació de les heretgies, per la salut i successió del monarca i per últim havia de dir una avemaria al despertar-se i una altra a l'adormir-se, demanant l'auxili per no pecar i sinó primer morir.

També es feia un aniversari, anualment, en sufragi de les ànimes dels inscrits que havien mort. Així mateix, el primer diumenge de mes, al matí, se celebrava una missa a l'altar de la Mare de Déu en la qual es donava la sagrada comunió als devots que anaven a rebre-la. L'arquebisbe Romualdo Mon y Velarde va concedir 80 dies d'indulgència a cada devot que fes algun dels exercicis pietosos del diari.

Els obrers van decidir donar un gran impuls al diari, de tal manera que cada diarista havia de donar cada any 4 sous d'almoïna (el segle XVIII), a cobrar durant els dies de la novena. L'import dels anuals havien de servir per pagar les despeses

²¹ GRAU, 1912. Actualment són les responsables de la Capella de la Mare de Déu, que cuiden del seu ornat, les qui donen el ciri anual, al seu criteri, entre els devots de la Candela.

En aquesta pintura de principis del segle XIX, ubicada al cambril de la Mare de Déu de la Candela, podem veure la signatura del document fundacional de les Festes Decennals. Els personatges del quadre representen Pau Baldrich, el rector Jaume Cessat, l'alcalde Josep Antoni Vives i el notari Ignasi Cases. (Foto Pau Arroyo)

generades pels diversos favors que s'oferien en benefici de les seves ànimes, que consistien, en primer lloc, que quan s'hagués de subministrar el sant viàtic a algun dels diaristes, avisant els obrers, hi anirien dos nens en cotes negres i roquets portant dos fanals, amb dos ciris cada un, un mica elevats, davant del Santíssim Sagrament. En segon lloc, en el dia de la Unció, un dels nens aniria pel poble tocant una campaneta, fent saber que estava agonitzant un diarista i reunits a la capella de la Candela, il·luminant el seu altar, es resaria una part de rosari i s'encomanaria la seva ànima per part del sacerdot encarregat del diari. En tercer lloc, el dia del seu enterrament aniria l'estendard de la Verge, amb dos nens en cota negra i roquet, i dos blandons blancs encesos a la processó i se subministraria el cobrecòs i nous ciris per a l'acompanyament, a més se li faria celebrar el dia següent una missa i una absoluta resada, amb sis ciris a l'altar. En quart lloc, tots els primers diumenges s'aplicaria la missa de la sagrada comunió, que se celebraria a l'altar de la Candela, en sufragi dels que havien mort al llarg del mes, pagant-se del fons del diari. En cinquè lloc, el dia següent al novenari de la Candela, en el mateix altar se celebraria un aniversari amb un túmul i cinc atxes, i sis ciris a l'altar, en sufragi dels morts de l'any. Totes aquestes funcions religioses només estaven reservades als diaristes.

Per donar tranquil·litat a tothom, del bon ús dels diners pagats pels diaristes, es va construir una arca amb tres panys i tres claus que tenien els tres obrers per guardar-hi els cabals recollits. Aquesta institució es va mantenir fins al primer terç del segle XX, moment en què va anar perdent força fins a desaparèixer.

CONGREGACIÓ DE LA MARE DE DÉU DE LA CANDELA I SANT LLUÍS GONÇAGA

La congregació té un precedent en un grup de joves que es reunien per honorar Sant Lluís Gonçaga. L'any 1860 es crea la Cort Angèlica i eren anomenats popularment els Lluïsos. Amb els anys la institució es va anar esvaint fins l'any 1909, el dia 31 de gener, que reneix sota la invocació de la Mare de Déu de la Candela i Sant Lluís Gonçaga. L'any 1929 es va crear una nova secció dins de la congregació, la de Pietat, on els seus membres, dividits en tres torns, foren els que cada dissabte feien la guàrdia d'honor a la Mare de Déu de la Candela.²²

* * *

Al llarg dels anys hi ha hagut altres manifestacions de la devoció a la imatge i del seu agraïment per part de la ciutat. Voldríem citar alguns aspectes de caire més popular, a tall d'exemple. A mitjan segle XIX Marquet de la Dona va escriure el Ball de la Mare de Déu de la Candela, que era representat en les Festes Decennals, el qual va ser refet l'any 1910 per Mn. Josep Pont. D'altra banda, l'any 1860 se li dona

²² RIBAS, *Monografia religiosa de Valls* (treball inèdit), conservat a l'arxiu de la família Vives.

el nom d'un carrer, Candela, i a la segona meitat del segle XX, una escola portarà el seu nom, Verge de la Candela, i una barriada també, les Cases de la Candela. Des de l'àmbit de la cultura popular, la Colla Vella la nomena patrona de la colla (1956), i des d'un caire més social, neix el Rober de la Mare de Déu de la Candela, encara avui vigent i gestionat per Càritas.

L'agraïment a la Mare de Déu també es fa present en les múltiples ofrenes que se li fan: joies, mantells, etc. I de les subscripcions populars organitzades per regalar-li les diverses corones que ha portat o en les millores o restauracions de la seva capella.

La fundació d'una processó

Si un fet ha estat singular en la devoció a la Mare de Déu de la Candela, aquest és el de les Festes Decennals. Unes festes nascudes a recer d'una fundació piadosa, els orígens de la qual cal buscar-los en el testament de Mn. Josep Parellada, un prevere nascut a Sant Vicenç dels Horts i arxiver de la comunitat de preveres de l'església de Sant Joan Baptista de Valls. Mn. Parellada va morir el febrer de l'any 1788, i deixà com a marmessor del seu patrimoni el seu amic Pau Baldrich.²³ Serà aquest qui negociarà amb la comunitat de preveres el destí final dels diners que Mn. Parellada tenia dipositada a la caixa de la comunitat.

JUSTIFICACIÓ DE LA FUNDACIÓ

El document de la Fundació comença amb aquestes paraules:

Como los innumerables portentos que la Virgen Santísima ha obrado en la milagrosa imagen con el título de la Candela, y ha favorecido siempre a los vecinos de esta villa de Valls, constituya, a todos generalmente y a cada uno en particular, en la obligación de corresponderle agradecidos, tributarle los más rendidos obsequios y de promover su devoción.

Segueix el document recordant tres dates importants de la història de Valls, en la qual s'ha fet present la intercessió de la Mare de Déu: la pesta del segle XIV, la plaga de la llagosta del 1687 i l'epidèmia del 1783.

D'aquesta última epidèmia diu:

Hallándose la villa afligida con muchas y peligrosas enfermedades epidémicas que tenían sumergidos a sus naturales en una dolorosa situación y los sepulcros continuamente abiertos, encontró el más eficaz y pronto remedio en la protección de la misma Santa Imagen, venerada en los más remotos siglos [...] de modo que invocada en este conflicto por todo el pueblo en el corto intermedio de un solemne novenario que umildemente se le ofreció y conducida por la mayor parte de las calles en una muy tierna y devota procesión general de rogativas se consiguió la muy deseada salud

²³ Sobre aquest tema podeu consultar diversos articles escrits per Joan Papell.

cesando casi repentinamente las enfermedades y dejando al propio tiempo el más auténtico testimonio de la singular predilección de la Virgen a este vecindario.

Per aquest motiu Pau Baldrich vol cooperar en l'augment i subsistència de la devoció i en record perpetu de la seva intercessió de l'any 1783, a través de la creació de la Fundació.

CONTINGUT DE LA FUNDACIÓ

L'objectiu de la Fundació és la realització d'una processó solemne i general que s'havia de fer cada any el dia de la Purificació de la Mare de Déu. La processó sortiria a les 4 de la tarda de l'església de Sant Joan, cantant-se en el seu recorregut el *tedèum*; un vers, la reverenda comunitat de rector i preveres i l'altre, la capella de música, alternativament. Es comptarà amb l'assistència del magnífic Ajuntament i les confraries amb els seus respectius penons, seguint el recorregut de la processó del Corpus i amb l'acostumat toc de campana.

A partir d'aquí el document fundacional estipula nou articles. El primer diu que el rector haurà de portar anualment la relíquia de la Verge de l'església parroquial, inclosa la de tots els sants. Però l'any 1791, i després de deu en deu anys, es portarà en andes per quatre preveres la imatge de la Candela, amb l'assistència de les comunitats religioses i l'Ajuntament, el qual es cuidarà que en aquesta processó decennal, per donar-li major solemnitat, els gremis portin els seus respectius patrons.

El segon article diu que cada any quan la processó es trobi davant del convent i l'església de les mares mínimes es cantarà per la capella de música una solemne *Salve Regina* (si no hi hagués músics, notificant-ho al fundador, la cantarà la comunitat de preveres).

El tercer article diu que la imatge en els decennis es portarà sota pal·lis. Els portants del tàlem hauran de ser nomenats per l'Ajuntament, però fora dels membres de la corporació. També s'especifica que la comunitat se serveixi dels millors terns i "adornos" que disposi l'Ajuntament, el qual haurà d'accedir-hi. De tota manera, el fundador es reserva que les joies, mantell o ornaments que ells donaran a la Verge, siguin preferits als altres.

En el quart article el fundador promet que per al proper decenni, l'any 1801, oferirà un nou tabernacle per conduir la imatge, el qual també servirà per quan es tregui la Mare de Déu del Lledó.

El cinquè article estipula que el diumenge anterior al dia de la Purificació s'advertirà els parroquians, des de la trona, de la realització de la processó i de les indulgències que es concedissin, recordant els grans favors que la ciutat ha rebut per mitjà de la santa imatge i demanant que hi assisteixin amb ciris.

El sisè diu que cada deu anys la comunitat haurà de donar raó al fundador i als seus successors dels augments que hi ha hagut en els deu anys en l'article de cera i de música, que hauran de ser invertits en augment de la Fundació o en el que es jutgi útil en obsequi a la Mare de Déu, de comú acord amb la comunitat de preveres i el comú de la ciutat.

Una de les representacions més antigues de la Mare de Déu de la Candela que s'han conservat la trobem en aquest plafó de rajoles, de finals del segle XVIII o principis del segle XIX, provinent de la cuina de la casa Jové. (Col·lecció Paquita Blasi / Foto Àngel Gasol)

El setè preveu que en cas que el dia 2 de febrer plogués es farà el proper diumenge i el vuitè estipula que cada decenni el procurador de la comunitat de preveres donarà 3 lliures al síndic dels pares caputxins per invertir-los en una pitança extraordinària de peix. L'últim article diu que els anys que surti la Mare de Déu aquesta haurà d'anar il·luminada amb quatre torxes que portaran quatre preveres vestits amb alba i de la mateixa manera que els que portaran les andes.

Per fer possible la Fundació Pau Baldrich es compromet a donar 325 lliures, 19 sous i 4 diners perquè la comunitat les inverteixi de la millor manera possible. Del rendiment del capital, la comunitat haurà de donar comptes al fundador i als seus hereus a raó d'un 3% anual, és a dir, 9 lliures, 15 sous i 7 diners. Amb aquests diners calia pagar totes les despeses que generava l'organització de la processó, que es repartien de la següent manera: la comunitat de preveres s'emportava 4 lliures per la seva assistència, amb la capa gremial i els ceptres; el campaner cobrava 5 sous; el que portava la creu processional, 1 sou; el cost de la cera corresponent a 22 preveres era d'1 sou i 22 diners; i la cera de l'Ajuntament, calculat en 14 individus, 16 sous i 14 diners; pels dotze individus de la capella de música, a raó d'1 sou i sis diners per cada un, per l'assistència a la processó i 1 sou i 6 diners per cantar la salve, en total 1 lliura i 16 sous.

Totes aquestes despeses eren anuals, però a més es preveia una reserva de diners cada any per pagar els costos extraordinaris de la processó decennal, que eren: 5 sous (als deu anys seran 50 sous) per a una retribució extra als vuit sacerdots que portarien la imatge i les quatre torxes (a raó de 6 sous i 3 diners per sacerdot), 6 sous anuals (als deu anys faran 3 lliures) per a la pitança als frares caputxins, set sous i set diners cada any (als deu anys haurà generat 3 lliures, 15 sous i 10 diners) per 65 ciris per als membres de les comunitats religioses i 8 sous anuals (als deu anys seran 4 lliures) pel cost de les 4 torxes dels quatre preveres que acompanyen la Verge.

Totes aquestes despeses juntes sumen el total de les 9 lliures, 15 sous i 7 diners de pensió anual que sortien dels guanys generats pel capital de la Fundació. El detall minuciós de la Fundació també té en compte que els vuit ciris que sobren de la comunitat de preveres en la processó decennal serviran per il·luminar el tabernacle de la Mare de Déu. Firmen el document de la Fundació: per una part, Pau Baldrich; i per l'altra, la comunitat de preveres, representada pel rector Jaume Cessat, pels procuradors Ramon Coll, Francesc Homs, i pels arxivers Baltasar Martí i Josep Carulla. A més, també signen en nom de l'Ajuntament de Valls: Josep Antoni Vives, Josep Baldrich Canals, Joan Ramon Coll, Joan Francesc Roca, Francesc Batalla, Joan Baptista Jené i Josep Martí, tots ells regidors.²⁴

²⁴ Una de les coses que més sobta del document és que en cap lloc se cita Mn. Parellada, tot i que per diverses referències sabem que els diners amb què es fa la Fundació provenen del seu patrimoni. Vegeu l'acta del capítol de la comunitat de preveres del dia 29 de desembre del 1789 i la nota del pare guardià Francesc de Sant Hipòlit al manuscrit del convent dels Caputxins de Valls.

Amb aquest acord Pau Baldrich va deixar lligada la participació de la comunitat de preveres i dels pares caputxins, però calia assegurar també l'assistència dels altres ordes religiosos. Per fer-ho possible i evitar problemes, al cap de dos dies, el 30 de gener, es torna a comparèixer al notari per signar un nou acord entre el rector Cessat i Pau Baldrich, en el qual el rector es compromet, per ell i pels seus successors, a no oposar-se al fet que les comunitats religioses portessin la creu del seu convent a la processó. Però amb això no n'hi havia prou, calia remunerar l'assistència d'aquestes comunitats. Així, doncs, el 22 d'abril del 1791 Pau Baldrich acudeix novament al notari, aquesta vegada per acordar amb els pares mínims de Sant Francesc de Paula la seva assistència a la processó decennal, a canvi de 10 lliures. També acorden que sortiran en les processons que es puguin fer entre els anys intermedis, sempre que els ho demani el fundador, a canvi de 4 lliures per cada vegada que surtin. Això ho firmen després de rebre l'autorització del provincial de l'orde (del 15 de febrer).²⁵

Per la seva banda, els caputxins no podien tenir fundacions, per aquest motiu apareix en el document fundacional l'almoïna d'una pitança per cada vegada que sortissin. El pare guardià del convent, fra Francesc de Sant Hipòlit, ho deixa escrit al *Llibre de la casa*:

[...] Dita professó se farà de deu en deu anys, y en est present any de 91 per no estar feta la fundació, lo Ajuntament demanà de gracia la asistencia de las R.R. comunitats, y de aquí al devant se donaria 3 lliures a cada una de las comunitats religiosas (no se si admetran dita fundació) y havent yo protestat a dita fundació, per no poder tenir fundació alguna segons nostras lleys, han posat en lo acte de la fundació, lo que te la comunitat de capellans tinga de donar de limosna als P.P. Caputxins 3 lliures quant aniran a dita professó y aixís nosaltres per no haver admes dita fundació no estem obligats a res de dita fundació; sino que avem acistit per la bona armonia y haventlo escrit al M.R.P. Provincial, si aniriam o no a dita professó, me respongué que si eren convidats, que acistissem. Vingué lo Regidor Decano Sr. D.Vives a veurer si aniriam a dita Professó, responguí que per los caputxins no se perdria pero ab la circunstancia que no fossem sols. De aquí al devant los P.P. Guardians faran lo que los aparezcara mes convenient pues los Srs. Regidores, no se han empeñat a demanar sino esta primera vegada.²⁶

L'última modificació documentada de la processó entre Pau Baldrich i la comunitat de preveres la trobem en una concòrdia de l'any 1816, en la qual, entre moltes altres coses, s'acorda que la processó anual s'ha de fer solemne i general, amb el mateix curs i solemnitat del dia de Corpus, que els diners reservats per a la música, en cas de no assistir-hi, siguin a favor de la comunitat, i la cera només caldrà donar-la a l'Ajuntament els anys que hi assisteixi, finalment s'acorda que la salve s'haurà de cantar davant de la portalada principal de la casa del fundador. També es

²⁵ AMV / Fons Baldrich.

²⁶ Llibre del convent dels Caputxins.

pren l'acord que els diners que s'havien d'utilitzar per a la processó de l'any 1812, que no es va fer, quedi tot a favor de la comunitat, però amb el càrrec de celebrar el dia 23 d'agost de l'any 1817 un aniversari solemne i general a l'altar de la llitera de l'Assumpta, pel repòs i sufragi de les ànimes que moriren en la resistència que la vila va fer a l'entrada dels francesos l'any 1809.²⁷

Des del segle XIX s'ha parlat de les Festes Decennals com un vot de poble, tot i que algú ho ha posat en dubte. El seu qüestionament es basa en el fet que en el seu inici no hi va haver una manifestació espontània de la gent, i tenen raó. De fet, la iniciativa sorgeix d'uns privats, Mn. Parellada i Pau Baldrich, que són els qui posen la voluntat i els diners per fer-la possible. Tot i així la seva intenció era que hi participessin tots els estaments de la vila. És més, en l'acte fundacional hi són presents i signen el document, tal com hem esmentat, els regidors municipals. Ells accepten les condicions contingudes en el protocol i es preocuparan d'invitar tant els ordes religiosos com els gremis a participar-hi.

De tota manera si l'inici podria donar alguns dubtes, la participació activa i entusiasta de la població vallenca és el que li va donar la validesa de vot de poble.

LES FESTES DECENNAIS

La fundació de la processó en honor a la Mare de Déu de la Candela és el punt d'inici a les Festes Decennals. Malgrat que aquesta implicava, com hem dit, la celebració anual de la processó, amb els anys es va anar perdent per donar tot el protagonisme a la celebració decennal, moment en què es treu la imatge titular en processó, el punt més àlgid de la seva devoció. Des de l'any 1791 fins als nostres dies la tradició s'ha mantingut inalterable, però en el transcurs dels decennis la processó es va anar acompanyant d'altres actes, més enllà dels estrictament religiosos. A partir d'aquell moment podem parlar de les Festes Decennals, una evolució que s'anirà cristal·litzant en el transcurs del segle XIX. Vegem, doncs, com ha estat aquest procés.

1791

De la primera celebració decennal no ens ha quedat cap relat, però en sabem algunes coses a través de diferent documentació paral·lela, la qual ens ve a confirmar que es va seguir, lògicament, l'establert en la Fundació. El llibre del convent dels

²⁷ AMV / Fons Baldrich.

Quadre de Pau Baldrich de la Galeria de Vallencs Il·lustres. (AMV)

Goigs de la Mare de Déu de la Candela del segle XIX. (Parròquia de Sant Joan de Valls)

Dues fotografies de la imatge de la Candela al seu cambril, portant el seu mantell. (AMV)

Caputxins ja citat diu “en la tarde y hagué Professó General ab acistencia de las comunitats, Mag. Ajuntament y Gremis [...] y agué Banderas, tabernacles y altars per los carrers”. També ens dóna a conèixer que la novena la predicà el caputxí P. Bonaventura de Girona. Per la seva banda, en l'arxiu de la família Baldrich²⁸ hi trobem dos documents que ens aporten alguns detalls més. En el primer ens confirma que Pau Baldrich va anar a la processó amb atxa, s'hi va incorporar al Pati, des de casa seva, i es va col·locar en un lloc preeminent entre les atxes de devoció.

En el segon document, datat el 4 d'abril del 1791, ens parla dels costos de l'organització de la processó. Aquests van ser pagats íntegrament per Pau Baldrich, d'una forma excepcional, ja que a partir de l'any 1792 i perpetuament ho havia de pagar la comunitat de preveres del rendiment generat pel capital de la Fundació. Va costar 17 lliures, 19 sous i 6 diners, que es van repartir de la següent manera: per a l'assistència de la comunitat de preveres, el gremial, els cetres, el sacristà, el campaner i la creu processional, 4 lliures 11 sous; per als 11 individus de la capella de música per assistir a la processó i cantar la *Salve Regina*, 1 lliura 13 sous; les despeses de les 4 torxes dels 4 preveres que acompanyaven a la imatge, 3 lliures 17 sous i 9 diners; per a la despesa de 82 ciris de 3 onzes cada un que van servir pel tabernacle de la santa imatge, comunitat de preveres, comunitats religioses i l'Ajuntament, 6 lliures 15 sous 6 diners; per un “villancico” extraordinari cantat davant de l'església de Sant Antoni per ordre del fundador, 1 lliura 2 sous 6 diners.

1801

La documentació conservada de l'arxiu de la família Baldrich deixa entreveure un cert conflicte en el protocol de la processó de l'any 1791, que esclatarà amb força el 1801. La qüestió és que Pau Baldrich es creia amb el dret d'anar en un lloc preeminent, per ser-ne el fundador de la processó, i en canvi els obrers reivindicaven el seu paper preferent en tot el que feia referència a la Mare de Déu.

D'aquesta postura divergent neix l'anotació marginal, a la còpia del document de la fundació, escrita segurament pel mateix Baldrich, en la qual s'explica que l'any 1791 a l'anar-se a incorporar a la processó, des de casa seva “al lloc preeminent de totes les atchas de devocio per quant en dit Pati repara que lo havian pres [el lloc] dos dels obrers de la parroquia y estos despues de conclosa la salve sens fer la menor contradiccion a dit Dr. Baldrich se posaren confusament entre mitg de las referidas atchas de devocio”.

La nota continua explicant que l'any 1792 “lo Dr. Baldrich remete dos atchas al obrers per la dita profeso y estos entregaren per dit Dr. Baldrich sis candelas

²⁸ AMV / Fons Baldrich.

de diferents colors beneidas, prevenintse que tant las atchas com ditas candelas se entregan per lo referit Baldrich y obrers voluntariament y sens ninguna obligacio per ditas parts, pero en quant a la acistencia a la profeso en lo lloch immediat a la Verge que de dret correspon a dit Baldrich com a fundador y asos succesors unicament hi acisteixen los obrers per lo concentiment de dit fundador que los dona ab lo envio de ditas atchas porque per ell acistescan a la profeso”. Així serà fins l’any 1799, que s’acaba l’ anotació al document.

El tema però esclatarà l’any 1801. El dia 2 de febrer, just abans de sortir la processó, en la sagristia de l’església de Sant Joan, a on hi havia la comunitat de preveres i dos regidors en representació de l’Ajuntament,

Baldrich fa una queixa àirada contra aquest i contra els obrers de la Candela perquè es volien posar davant de la imatge. Les postures estaven enfrontades i ningú volia cedir.

L’estira-i-arronsa va durar gairebé una hora fins que finalment es va arribar a una solució de compromís i Pau Baldrich va cedir, segons ell, per evitar un escàndol, totalment oposat a la fervorosa devoció de la multitud de gent i de les tres comunitats regulars que esperaven des de feia molt temps per sortir en processó. Però al vespre, a casa seva, va citar el notari i davant de diversos testimonis (el vicari Bartomeu Torrelles i el perxer Ramon Dalmau) li va demanar que prengués nota del que havia passat i que deixés clar que el fet d’haver transigit en aquell moment no significava que hi estigués d’acord.

Baldrich es va negar a acceptar “la muy estranya e inconcebible pretención de dicho Ayuntamineto y Obreros de que estos es dicha procesión tomasen la inmediación a la Santa Imagen de la Virgen en lugar preferente a las quatro atchas de los quatro sacerdotes la iluminan al tenor de la institución”, també protestava perquè finalment s’havien col·locat amb atxes darrere el gremial, davant la música que acompanyava a l’Ajuntament, per contravenir l’establert en la fundació, ja que en ella no se’ls considerava i en la processó de 1791 hi van assistir sense cap preferència. Aquest conflicte també es recull en el llibre d’actes de la comunitat de preveres.

En el mateix llibre, al parlar de les rogatives de l’any 1809, hi ha una nota que ens indica que l’episodi encara no estava oblidat, diu “com lo Magnífich Ajuntament per evitar discordies deixa a disposicio de la Rda. Comunitat de Rector y Preveres lo señalar lo lloch als obrers, se convingué respecte de la atencio, que se posasen detrás del tabernacle”.

I en el llibre de comptes de la comunitat de preveres, respecte a l’any 1811, s’anota “los Srs. obrers anaren ab atxa immediats al gremial” .

La segona celebració decennal ens va deixar millores en la capella de la Mare de Déu de la Candela. S'hi van construir unes baranes de ferro per part de Josep Dalmau i obres de fusteria a les portes laterals que pujaven al cambril, i sembla que Pau Baldrich va complir amb la promesa feta en l'acte fundacional de regalar una nova civera per portar la imatge en processó.

Quant als actes sabem que el dia 25 de gener es va baixar la imatge del seu cambril amb l'assistència de l'Ajuntament i la comunitat de preveres. Una baixada que no va estar exempta de polèmica com la processó. Segons el llibre de la comunitat de preveres, un dels obrers va anar a demanar la seva presència a la baixada de la imatge, dient que l'Ajuntament també hi assistiria, sense insígnies, i que ells, els obrers, farien una almoina com a agraïment. Els preveres van acordar assistir-hi gratuïtament cantant les lletanies (hi anaren sense capes, ni bordons, ni gremial, només el vicari en capa), però, en canvi, l'Ajuntament hi va anar amb les insígnies.

La processó del dia de la Candela va tenir aquest ordre: en primer lloc, els gremis amb llurs banders i tabernacles amb el sant titular; després, les tres comunitats religioses de P.P. Carmelites, Caputxins i Mínims; seguidament, la comunitat de preveres, quatre beneficiats amb atxa, revestits amb alba i estola, i quatre més portant les borles que penjaven de la civera amb la imatge, el gremial, els dos obrers amb l'atxa i tancaren la processó els músics i l'Ajuntament. El recorregut es va veure ornat amb capelles aixecades pels gremis.

D'aquestes festes, Francesc Ballester en cita una tradició oral en la qual durant els dies de festa es bastiren quatre fonts de mistela, una a ca la Vila, una altra a la placeta de la Fusta, una altra al Pati i l'altra a casa d'en Pere Veciana, les fonts de les quals varen rajar vuit hores el dia de la Mare de Déu, que es podien anar-ho a veure, tot i que estava prohibit d'omplir cànirs o altres recipients.

1811

Aquest decenni, en plena Guerra del Francès, va comportar el trasllat de la celebració al dia 8 de desembre. Tenim una nota al llibre de comptes de la comunitat de preveres on s'especifica que la imatge va ser portada en tabernacle per quatre sacerdots vestits amb alba, que anaren precedits per quatre més amb alba i atxa, seguint el costum establert. També ens diu que com que no hi havia prou beneficiats es van convidar dos preveres a acompanyar la imatge. La nota també ens especifica que els obrers de la Candela anaren amb atxa darrere del gremial.

Finalment ens diu que la processó va aturar-se davant del convent de les Monges Mínimes, on la comunitat va cantar la salve i el rector digué la col·lecta, i que per la seva assistència cobraren 4 lliures.

1821

No tenim cap document que ens parli de com va anar la celebració decennal, només sabem indirectament que es van fer.

1831

Aquest any l'Ajuntament encarregà a l'escrivà municipal, Ramon Cailà, de prendre nota "de quanto se hiciese y practicase en la indicada función y en su vigilia" i deixar-ho anotat en el llibre d'actes municipals per a la posteritat, ja que no havien trobat cap document que expliqués com s'havien celebrat en els decennis anteriors. Aquesta previsió de la Corporació Municipal ha fet que tinguem un testimoni únic del ritual seguit en aquell any.

El dia 1 de febrer la corporació es va reunir a la sala capitular de l'Ajuntament, uniformada i de cerimònia, per dirigir-se a l'església de Sant Joan per procedir al trasllat de la imatge del cambril a l'altar major. Reunida a la capella l'Ajuntament i la comunitat de preveres, Francesc M. Cases, regidor degà de l'Ajuntament, va convidar quatre preveres a baixar la imatge. Al peu de l'escala fou posada en una cadira portada des de l'Ajuntament. Aleshores la comunitat de preveres entonà les lletanies de la Verge i fou portada en processó per l'interior de l'església, pels quatre preveres encarregats de baixar-la del cambril, precedits pel vicari amb capa, i fou acompanyada per la resta de la comunitat i la Corporació Municipal. Arribada la comitiva a l'altar major es va col·locar la Mare de Déu en un tron fet per a l'ocasió i començaren les solemnes completes.

El 2 de febrer a dos quarts de deu del matí es va reunir de nou el consistori a l'Ajuntament per traslladar-se a l'església. Una vegada arribats, el vicari va fer la benedicció de les candeles i en va donar una i un ciri a tots els membres del consistori. S'entonà el tedèum i va començar la processó que va seguir el recorregut tradicional. Una vegada acabada s'inicià la missa solemne presidida per Manel Llopis, canonge de la catedral de Tarragona.

A les 4 de la tarda l'Ajuntament es dirigí a Sant Joan per assistir a la processó, a la qual prengueren part les comunitats de pares carmelites calçats, pares de Sant Francesc de Paula i els pares caputxins, els quals foren invitats per l'Ajuntament a assistir-hi. La processó va seguir el mateix curs de la processó del Corpus. Un cop acabada, l'Ajuntament va oferir un refresc a alguns preveres i algunes persones invitades per la corporació.

L'11 de febrer amb la finalització de la novena es va retornar la imatge al seu cambril. Reunits de nou el consistori a l'Ajuntament es traslladà a l'església, uniformats però sense les insígnies. Reunits amb la comunitat de preveres a l'altar major es baixà la imatge del seu tron i fou traslladada en processó fins al cambril, entonant-se la salve. Finalitzada la cerimònia s'acabaren les festes.

El mateix escrivà ens deixa constància que el predicador de la novena va ser fra Ramon Maria de Barcelona, sotsprior del convent dels Caputxins de Valls.

1841

D'aquest any només n'ha quedat constància de la construcció del nou altar de la capella de la Mare de Déu de la Candela, realitzat per Jaume Comerma. Es va fer per

subscripció popular, al que va caldre afegir 12 onces d'or, reunides per subscripció en qualitat de préstec voluntari i garantit.

1851

La celebració s'inicia el dia 1 de febrer amb la tradicional baixada de la Mare de Déu del cambril, per part de quatre beneficiats, després de ser demanat per l'Ajuntament. El dia 2 hi va haver la tradicional processó de les candeles al matí i l'ofici, en el qual hi va predicar el pare Sayol, trinitari exclaustat de Barcelona (ell mateix també va predicar la novena). A la tarda, a les 4, va sortir la solemne processó decennal, amb la imatge sobre una carrossa i sota pal·li. Va ser acompanyada per les confraries amb les seves banderes i els seus sants patrons i es té constància, per primera vegada, de la participació d'autoritats foranes, el governador civil de Tarragona. Segons Mn. E. Ribas hi varen anar alguns centenars de devots amb atxa. Al llarg del recorregut de la processó es van aixecar 18 o 20 capelles, per part dels gremis, i els balcons estaven engalanats.

D'aquestes festes també es parla de l'organització d'un ball popular el mateix dia de la Candela, en una de les sales del quarter i, a més, hi coincideix la inauguració del Teatre Principal.

1861

En aquest decenni apareix el primer programa editat de la festa. Gràcies a ell i a les dades que Mn. E. Ribas va poder consultar de l'arxiu parroquial, podem resseguir els actes que es feren. El dia 26 de gener, a les tres de la tarda, es va baixar la imatge del cambril, per part de dos regidors i dos preveres. Una vegada a la capella es va cantar l'*Ave Maris Stella* i tot seguit quatre preveres la portaren en processó a l'altar major, en una cadira feta expressament per a aquest acte, acompanyats per la comunitat de preveres i l'Ajuntament.²⁹ L'acte es va acabar amb el cant de la salve. Seguidament, a les 6 de la tarda, es va iniciar la novena predicada pel prevere barceloní Eduard M. Vilarrasa.

El dia 1, vigília de la festa, a les 12 del migdia hi va haver un repic de campanes i una salva de morterets com a anunci de la festa. I a la tarda els gegants, els castellers, la Moixiganga, el Ball de Serrallonga, els nans i els diables, tirant les típiques carretelles, van recórrer els carrers. Més tard, a les 6, l'Ajuntament acompanyat de tots els balls es va dirigir a l'arxiprestal per celebrar unes solemnes completes amb música, i a la seva sortida, tota la comitiva es va dirigir a l'Ajuntament per veure l'actuació castellera i el castell de focs que va llançar el Ball de Diables.

²⁹ Fixem-nos que per primera vegada tenim constància que la Mare de Déu és baixada per dos regidors i dos preveres, ja que fins a aquell moment sempre ho havia estat per quatre sacerdots. Tot i així, fins a l'altar major es portarà, com hem indicat, per quatre preveres.

Des del dia 1 fins al dia 3 els carrers van estar adornats i es van fer vint-i-sis capelles per part de les confraries i gremis. A la nit als carrers hi va haver il·luminació general. El dia gran era el dia 2 de febrer, el qual es va iniciar amb una nova salva de morterets a la matinada. Més tard, a les 10 del matí, es va fer el solemne ofici a tota orquestra amb l'assistència de l'Ajuntament i autoritats. A la sortida d'ofici es va fer l'actuació castellera a la plaça del Blat. A la tarda, acompanyats novament del seguici popular, l'Ajuntament es va dirigir a l'església per prendre part en la solemne processó, on hi foren presents 1.100 devots amb ciris i en la qual la Mare de Déu va estrenar un ric mantell. Una processó amb la participació dels balls del país, amb els diables tirant carretilles en el seu recorregut, i que a l'arribar al Pati es va tirar una nova salva de morterets.

Una processó que imaginem molt festiva acompanyada pel soroll dels morters i de les carretilles, on es devia combinar l'olor de la pólvora amb la de la cera, dels cants de la capella amb les músiques dels elements folklòrics, les evolucions dels balls populars amb el caminar pausat dels devots, les vistoses indumentàries dels dansaires amb els vestits de mudar dels senyors i dels pagesos, i amb les banderes de gremis i confraries, del recolliment dels preveres amb la complaença de les autoritats, i tot a la claror de les lluminàries dels ciris. La jornada es va acabar amb un ball popular.

L'últim dia de les festes, el dia 3, els balls del país tornaren a ocupar els carrers de la població fins al vespre, a les 9, que es va fer un vistós castell de focs en el qual hi va aparèixer la Verge de la Candela amb la inscripció *SALUS INFIRMORUM*.

1871

Aquest any, tot i la guerra, les festes es van celebrar com el decenni precedent. Del seu programa cal destacar l'exotisme d'una "corrida de novillos".³⁰

Aquest any el dia de la Candela amenaçava pluja, no es veia gens clar si podria sortir la processó, però finalment es va acabar fent i fou molt lluïda. Tot i així, no va estar exempt de polèmica. Hi van participar, com de costum, els gremis i confraries, però a més s'hi afegiren per primera vegada les societats recreatives com el Casino Vallense, el Prado Catalán, la Violeta, Jesús, el Recreo de Obreros, el Centre Catòlic i el Centre de Lectura. Aquesta última entitat va preparar una magnífica carrossa per participar-hi, però com que no se'ls va permetre sortir amb ella, va generar un seriós conflicte.³¹

1881

L'any 1881 es comencen a preparar les festes d'una forma més moderna. Es crea una comissió organitzadora nomenada per l'Ajuntament, en la qual s'hi incorporen

³⁰ PARÍS, 1987.

³¹ *Eco de Valls*, 2 de febrer del 1891.

l'alcalde, quatre regidors, els obrers de la Candela, els tres rectors de les parròquies de Valls, els presidents de les societats Casino Vallense, el Centre de Lectura, l'Ateneu Catòlic, el Círculo Español i onze veïns en representació de la ciutadania.

Va venir a predicar la novena el bisbe de Tortosa; els oficis, el bisbe d'Oviedo i les cerimònies van ser presidides per l'arquebisbe de Tarragona. És la primera vegada en la qual tenim constància de l'assistència de bisbes per les festes. Aquest fet demostra el ressò que anaven agafant més enllà de la ciutat.

Les festes segueixen a grans trets el programa del 1861, amb poques variacions. Les diferències més destacables són que ara duren quatre dies, un dia més; que s'inicien les festes el dia 1 amb la baixada de la Mare de Déu; aquest mateix dia es fan donatius d'almoines a les famílies pobres; el dia 3 es fa el primer certamen literari de les Decennals, un acte que ha perdurat en el temps (malgrat que no en tots els decennis s'ha fet), i el dia 4 s'inicia la novena.

La processó va seguir l'ordre tradicional: l'obrien els balls i els gegants, seguien els gonfanons, els gremis pel seu ordre acostumat, els devots, la Seixantena, les societats recreatives, els convidats que acompanyaven el governador de la província, que portava el penó municipal, el clergat, la imatge de la Mare de Déu que anava acompanyada per 8 preveres, quatre amb alba i estola que portaven una axta cadascú i quatre amb els mateixos ornaments portant les cintes i cordons dels quatre angles de la carrossa, seguien els obrers i, per últim, la Corporació Municipal. Tancava la processó una luxosa carrossa estirada per quatre cavalls blancs en què hi anaven unes nenes vestides d'àngels, que tiraven flors i poesies impreses en català com a lloança a la Mare de Déu de la Candela.

1891

Aquest any eren les festes del primer centenari de la fundació candelera i duraren un dia més que les anteriors, cinc dies. Destaca especialment la manera d'organitzar-les, amb una comissió central i d'altres d'específiques, una demostració de la complexitat que van agafar les festes, i, per altra banda, la configuració d'un esquema bàsic que en la seva essència encara avui perdura. De fet, són les festes del segle XIX que més s'assemblen a les actuals, perquè són les que marquen l'estructura que ha perviscut fins als nostres dies. Indaleci Castells en fou el seu ideòleg.³²

La novetat més destacada fou la rellevància que van agafar els actes culturals i populars com, per exemple, la creació de la Galeria de Vallencs Il·lustres o el certamen de bandes de música. D'altra banda, a nivell d'autoritats es va convidar per primera vegada una alta dignitat de l'Estat, el rei Alfons XIII, com a pendentista de la processó.

³² MARTÍ, 2010.

En l'aspecte religiós cal fer menció de la retirada del pal·li de la carrossa que portava la Mare de Déu, per manament de l'arquebisbe, i es trencava així la tradició que s'havia mantingut des de l'inici de les festes.

1901

Les primeres festes del segle XX van seguir l'esquema del decennari precedent, però el fet més excepcional va passar en el transcurs de la processó: la curació miraculosa de Francesca Bru Poblet. S'explica que després de tres anys i escaig d'estar ingressada a l'Hospital de Valls, la dona va voler sortir per veure passar la Mare de Déu en processó.

El dia 31 de gener del 1901 va ser portada en braços fins a casa seva per evitar els sotrac dels carruatges. Allí va estar-hi fins el dia 2 de febrer per poder veure la imatge desfilant en processó. Una vegada aquesta va passar per sota casa seva, els familiars la van posar al llit, però al cap de poc temps es va aixecar i va començar a caminar per si sola.

* * *

Després d'aquest breu repàs als diversos decennis de les festes (1791-1901) i per anar acabant, podríem dir que ningú s'hauria imaginat, l'any 1791, que la fundació de la processó en honor a la Mare de Déu de la Candela tingués tanta transcendència en la vida de la ciutat de Valls.

És en el segle XIX, com hem vist, quan es dibuixen el que són les Festes Decennals. Hi ha una evolució molt clara cap a l'engrandiment i cap a la millora de la seva organització. Les festes van a més, cada decenni supera el precedent, especialment en la segona meitat del segle. En l'àmbit religiós, els prelats que hi participen tenen més rang i en l'àmbit civil, les autoritats, també.

Les festes duren més dies i el ventall d'actes s'enriqueix. Es preveuen millores urbanes, les decoracions de carrers i façanes són més elaborades i les seves il·luminacions, també. Les festes esdevenen un fet excepcional, molt més que en l'actualitat, i la ciutat les viu amb una intensitat desconeguda. Són un pol d'atracció de visitants i una oportunitat immillorable per projectar la imatge de la ciutat arreu del país.

Per damunt de tot les festes van impulsar la devoció a la Mare de Déu de la Candela, objectiu clarament expressat en el document fundacional. Només una dada: en el segle XIX la imatge surt molt més en rogatives que en els segles precedents. Per tant, cal parlar de la història de les Decennals com una història d'èxit, en tots els sentits, tant en el vessant religiós com en el vessant social i cultural, i com una celebració que ha esdevingut un referent de la identitat val·lenca.

Bibliografia

- GRAU SERRA, Mn. Josep (1912): "Colección de usos y costumbres antiguos y modernos de la ciudad de Valls y su comarca y especialmente en relación con la Virgen de la Candela". *Certamen público celebrado por la Academia Bibliográfico-Mariana para solemnizar el aniversario XLIX de su instalación*. Impremta Mariana, Lleida.
- MARTÍ BAIGET, Josep (2010): *Indaleci Castells Oller (1864-1930). Una vida al servei de Valls*. Cossetània Edicions, Valls.
- MARTINELL BRUNET, Cèsar (1961): "La imagen de la Virgen de la Candela". Revista *Cultura*. AAEET, Valls.
- MARTINELL, Mn. Francesc (1941): "Resucitada" a *La Crònica de Valls*, número extraordinari dedicat a les festes de la Candela.
- PAPELL TARDIU, Joan (1981): "Comentari a un document per a la història de Valls. La fundació general i solemne en honor a la Verge de la Candela". 1981. *Festes Decennals*, Impremta Gràfiques Moncunill, Valls.
- PAPELL TARDIU, Joan (1991): "Els orígens de les Decennals". Revista *Cultura*, AAEET, Valls.
- PARÍS FORTUNY, Jordi (1987): *Festes Decennals de la Candela. 1791-1991. 200 anys de la història d'un poble*. Publicacions Alt Camp, Valls.
- PEDRERO, Emilio (1901): *La Virgen de la Candela. Apuntes históricos de la patrona de Valls*. Impremta La Catalana de E. Castells, Valls.
- RIBAS VALLESPINOSA, Mn. Eusebi (1912): "Monografía de la devoción a la Virgen de la Candela de Valls desde su origen hasta los últimos detalles de su coronación canónica". *Certamen público celebrado por la Academia Bibliográfico-Mariana para solemnizar el aniversario XLIX de su instalación*. Impremta Mariana, Lleida.
- RIBAS VALLESPINOSA, Mn. Eusebi *Monografia religiosa de Valls* (treball inèdit). Arxiu de la família Vives.
- TUSET VALLET, Jordi (2001): *Història del santuari de la Mare de Déu del Lledó*. Institut d'Estudis Vallencs, Valls.